

קליניקה משפטית לזכויות אנשים עם מוגבלויות

טל: 03 - 5318373
פקס: 03 - 6350955

דואר אלקטרוני: disability.rights@mail.biu.ac.il

ו' בתשרי התשס"ט

5 באוקטובר 2008

פמ 2008-125

הקליניקה לזכויות אנשים עם מוגבלויות סיכום הפעילות לשנה"ל תשס"ח

א. מבוא

בראשית שנת 1999 נכנס לתוקפו חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, תשנ"ח - 1998. החוק מעתיק את השיח בעניינם של אנשים עם מוגבלות מעולם ההטבות והחסדים לעולם הזכויות, וקושר את הסוגיה כולה לתחום זכויות האדם, ובעיקר לזכות לשוויון.

בשנה"ל תשס"ד הוקמה באוניברסיטה הקליניקה לזכויות אנשים עם מוגבלויות, מתוך מטרה לקדם את זכויותיהם של אנשים בעלי מוגבלות בד בבד עם העלאת המודעות לנושא זה בקרב הסטודנטים למשפטים.

הקליניקה מהווה מרכז לסיוע משפטי המופעל על ידי הסטודנטים, אליו פונים אנשים עם מוגבלויות ובני משפחותיהם, וכן גופים וארגונים שונים העוסקים בתחום כאשר הם נתקלים בבעיה במיצוי זכויותיהם, וכאשר הם זקוקים לסיוע משפטי על מנת לקדם נושאים חדשים.

חלקה העיוני של הקליניקה עוסק בהיבט התיאורטי של זכויות ושוויון, בהיבטים החברתיים הקשורים לאנשים בעלי מוגבלויות ומשפחותיהם, ובהיבטים האתיים של העבודה הקלינית. השיעורים התיאורטיים שהועברו במסגרת הקורס העיוני היו מגוונים והועברו על ידי מגוון רחב של אנשי מקצוע, אנשי אקדמיה ואנשי שטח העוסקים בזכויותיהם של אנשים עם מוגבלויות, ובכללם מרצים מתחום הפסיכיאטריה, העבודה הסוציאלית, התקשורת, החינוך ועוד. הסטודנטים למדו על מצבם המשפטי של אנשים עם מוגבלויות בארץ ובעולם, וקיימו דיון בהיבטים המשפטיים והסוציאליים בתיקים המטופלים על ידם.

חלקה המעשי של הקליניקה מתבצע בליווי משפטי של עורכות הדין בקליניקה, וכן ביעוץ סוציאלי צמוד, ובמהלכו הסטודנטים המשתתפים בקליניקה מטפלים באופן עצמאי בפניותיהם המשפטיות של אנשים בעלי מוגבלות – פיזית, חושית, שכלית או נפשית.

ב. תיאור הפניות והיקפן

לקוחות הקליניקה מופנים אליה על ידי ארגוני זכויות אנשים עם מוגבלויות כגון "קשר", אקיי"מ, אלוי"ט, "בית לורן", איל"ן, אנו"ש, "בית הגלגלים", "אפיי", "לשם", אל"ן, "נגישות ישראל", ית"ד ואחרים, כמו גם מחלקות הרווחה ברשויות המקומיות. כן, מתקבלות בקליניקה פניות עצמאיות מאנשים בעלי מוגבלויות.

היקף הפניות שהגיעו לקליניקה במהלך שנה"ל תשס"ח עמד על כ- 100 פניות בחודש.

הנושאים בהם עסקה הקליניקה הינם רבים ומגוונים. בחלקם, מדובר בטיפול בפניות פרטניות וייצוג הלקוחות מול גופים שונים ובחלקן עסקה הקליניקה במקרים עקרוניים בעלי אופי כלל ארצי, כמו למשל במקרה בו הגישה הקליניקה עתירה כנגד החלטת משרד החינוך שלא להקצות ולממן סיעות אישיות לתלמידים הלומדים בחינוך המיוחד. במקביל, ממשיכה הקליניקה ליטול על עצמה משימות כלליות שתכליתן קידום מעמדם של אנשים עם מוגבלויות. בנוסף, חולקת הקליניקה את הידע שלה עם גורמים שונים באמצעות הפצת זכותונים והעברת הרצאות בפני קהלים מגוונים.

ג. הסטודנטים בקליניקה

השנה השתתפו בקליניקה 24 סטודנטים, כולם תלמידי שנה ג'. הסטודנטים השתתפו אחת לשבוע בקורס העיוני – "זכויות אדם לאנשים עם מוגבלויות", ולקחו חלק פעיל בסיוע משפטי ללקוחות הקליניקה. הסטודנטים עבדו בזוגות כאשר לכל זוג הוקצה, ככל שהדבר התאפשר, נושא מסוים להתמחות בו. כמידי שנה איישו הסטודנטים את קו הפניות בתורנות, טיפלו בפניות והיו בקשר עם הלקוחות באופן עצמאי, תוך התייעצות שוטפת עם מנהלי הקליניקה. מעבר להענקת סיוע משפטי לכל דבר ועניין, הונחו הסטודנטים לטפל בתיקים גם במישור החברתי הרחב – לזהות דפוסי פעולה וכשלים כלליים של המערכת ולהתמודד עמם, וכן לקחת בחשבון במהלך עבודתם את השלכות הטיפול בכל תיק ותיק על כלל האוכלוסייה.

ד. תיאור הנושאים בהם עסקה הקליניקה

להלן תובא סקירה קצרה של מקצת מהתיקים בהם עסקה הקליניקה במהלך שנה"ל תשס"ח:

חינוך

הקליניקה עתרה לבית המשפט לעניינים מנהליים בתל אביב-יפו כנגד החלטת משרד החינוך להפסיק את הקצאת ומימון הסייעות האישיות בעבור ילדים הלומדים במסגרות החינוך המיוחד. החלטה זו יצרה מצב בו ילדים בעלי מוגבלויות פיסיות קשות נותרו בלי מענה הולם לצרכיהם המיוחדים במהלך יום הלימודים שכן, כוח האדם המצומצם לא אפשר לסייעות הכיתתיות ליתן מענה לצרכי כל התלמידים הלומדים בכיתה. בעתירה נטען כי החלטת משרד החינוך להפסיק את הקצאת ומימון הסייעות פוגעת פגיעה קשה בזכותם של העותרים לשוויון וחינוך, הינה בלתי סבירה ובניגוד לכללי המשפט המנהלי החלים על משרד החינוך. העתירה הוגשה בשמם של שני עותרים, שניהם תלמידים בבית הספר לחינוך. בראשית חודש ספטמבר 2008 ניתן פסק דין על ידי כבוד השופט ד"ר עודד מודריק ובו נקבע כי החלטת משרד החינוך שלא להקצות ולממן סיעות אישיות בטלה וכי על משרד החינוך תחול חובה לנסח מחדש את הנחיותיו ולאפשר מתן סיעת

אישית במקרים חריגים. כמו כן, נקבע כי על משרד החינוך להקים ועדות חריגים לענן זה, אשר ישקלו פניות של הורים המבקשים הצמדת סייעת לילדיהם.

בחודש ספטמבר 2007 החליט משרד החינוך החליט על הקמתה של ועדה ציבורית בראשותה של השופטת בדימוס דליה דורנר, לבדיקת הכשלים והליקויים הקיימים במסגרת החינוך המיוחד, ויצא בקריאה לקבלת התייחסותם של הארגונים העוסקים בחינוך. הקליניקה אשר לה ניסיון רב בתחום, נוכח מספר הפניות הגדול המגיע אליה, חיברה נייר עמדה שהונח על שולחנה של הועדה ונציגיה אף העידו בפני הועדה.

במהלך חודשי הקיץ וכן בראשית חודש ספטמבר 2008 הגישה הקליניקה עתירה מנהלית ופעלה לכינוסן של ועדות השמה חריגות בעבור ילדים שאובחנו באיחור כבעלי מוגבלויות הזכאים לחינוך מיוחד. בעקבות התערבותם של הקליניקה ובית המשפט חזר בו משרד החינוך מהחלטותיו שלא לקיים ועדות השמה מאוחרות בעבור ילדים שאובחנו באיחור. כך, מספר רב של ילדים נמצאו זכאים לחינוך מיוחד על פי חוק ושובצו בגנים המתאימים לצרכיהם המיוחדים.

מעונות יום שיקומיים והסעות בטיחותיות

הקליניקה הגישה בשמו של ילד בן 3, בעל מוגבלויות מורכבות מכפר דהמש (כפר בלתי מוכר) עתירה לבית המשפט לעניינים מנהליים בתל אביב-יפו כנגד משרד הרווחה, עיריית רמלה והמועצה המקומית עמק לוד. עניינה של עתירה זו היא בסירובן של הרשויות לקבל על עצמן את האחריות שבהשמתו של העותר במעון יום שיקומי לו הוא זקוק בהתאם לחוק מעונות יום שיקומיים, תש"ס - 2000 וכן לספק לו הסעות בטיחותיות המגיעות לו בהתאם להוראות חוק הסעה בטיחותית לילדים ולפעוטות עם מוגבלות, תשנ"ד - 1994. העתירה מתבררת בימים אלו בבית המשפט לעניינים מנהליים בתל אביב-יפו.

בנוסף להגשת העתירה, טיפלה הקליניקה במהלך השנה במספר רב של פניות הורים אשר התלונו על כך שההסעה הבטיחותית המגיעה לילדיהם על פי חוק מתאחרת וגורמת להחמצת טיפולים פרא-רפואיים ולפגיעה בקידומם.

כמו כן, סייעה הקליניקה בהגשת בקשות למלווה בהסעה הבטיחותית במקרים חריגים שאינם קבועים בחוק ככאלה הזכאים למלווה.

תעסוקה

הקליניקה סייעה לאב לילד עם לקות על רצף האוטיזם לקבל פיצויי פיטורין במקרה בו האב התפטר מעבודתו עקב רצונו לטפל בבנו. בהתאם לסעיף 6 לחוק פיצויי פיטורין, תשכ"ג - 1963 במקרה שבו הורה, או קרוב אחר מתפטר מהעבודה על מנת לטפל בקרובו, יראו בהתפטרות כפיטורים והחוק מחייב כי במקרים אלו ישולמו פיצויי פיטורים כאילו פוטר האדם ממקום עבודתו. במקרה שהגיע אל הקליניקה, האב נאלץ להתפטר מעבודתו כרואה חשבון בחברה על מנת לטפל בבנו הקטן שאובחן כילד עם לקות על רצף האוטיזם. משסירב המעביד לשלם את פיצויי

הפיטורים, הגיש האב תביעה לבית הדין לעבודה. לאחר הגשת התביעה פנה האב אל הקליניקה בבקשה לייצגו בהליכים. הקליניקה ניהלה משא ומתן אל מול היועץ המשפטי של החברה המעסיקה ובסופו של דבר שולמו לאב פיצויי הפיטורין והתייתר ההליך בבית הדין לענייני עבודה.

נגישות

הקליניקה פועלת מזה שנתיים בשיתוף עם עמותת "נגישות ישראל" על מנת לקדם את נושא הנגישות ואת השתתפותם של אנשים עם מוגבלויות בחיי היום יום. במסגרת שיתוף הפעולה סייעה הקליניקה לאדם תושב פתח תקווה המתנייד באמצעות כסא גלגלים המתגורר באחת השכונות החדשות בעיר. הפונה טען כי המדרכות בשכונת המגורים שלו אינן מונמכות וזאת בניגוד להוראות חוק הרשויות המקומיות (סידורים לנכים), התשמ"ח – 1988. בעקבות פניה של הקליניקה אל ראש עיריית פתח תקווה הונמכו המדרכות בשכונת המגורים של הפונה וכיום הוא מסוגל להתנייד בחופשיות באיזור מגוריו, בהתאם לדרישת החוק.

מקרה נוסף שהגיע אל הקליניקה הוא של אדם אשר מתנייד באמצעות כסא גלגלים ואשר התקשה להשתתף באירוע של קרובי משפחה בגן אירועים באזור המרכז בשל חוסר נגישות. הקליניקה פנתה בענין זה אל מנהל גן האירועים והבהירה כי העובדה שגן האירועים אינו נגיש עומדת בסתירה להוראות החוק. זמן קצר לאחר משלוח המכתב אל מנהל גן האירועים תוקנו כל ליקויי הנגישות.

בעקבות פניה שהתקבלה בקליניקה ובה נטען כי קיימים בקמפוס אוניברסיטת בר אילן מספר ליקויי נגישות, נפגשו נציגי הקליניקה עם מנכ"ל האוניברסיטה, מר חיים גליק וכן עם סמנכ"ל הבינוי באוניברסיטה, מר שמואל גן – אל. בפגישות אלו הוחלט על הקמתה של ועדת נגישות אוניברסיטאית שתבחן את ליקויי הנגישות (לכל סוגי המוגבלויות) במתחם האוניברסיטה. הועדה התכנסה עד כה פעמיים והועלו בה הצעות רבות להנגשה הן פיסית והן לימודית.

אפוטרופסות

הקליניקה מסייעת בשמירת זכויותיהם של חסויים בהתאם לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, תשכ"ב - 1962. אל הקליניקה הגיעה פניה של אישה אשר מונתה להיות אפוטרופסית של קרוב משפחה בגוף וברכוש, אולם האפוטרופוס הכללי סירב להעביר לידיה את הכספים שהופקדו על ידי הוריו של החסוי לטיפול בו, בטרם היא מונתה כאפוטרופסית. בעקבות פנייה של הקליניקה בענין זה ומתן הסבר כי הכספים שהופקדו על ידי הוריו של החסוי ישמשו להשגחה ולטיפול בו, הסכים האפוטרופוס הכללי להעביר את הכספים וכיום החסוי מקבל את כל הטיפולים להם הוא זקוק בסיוע האפוטרופסית שמונתה לו.

כמו כן עוסקת הקליניקה בייעוץ להורים לבוגרים בעלי מוגבלויות נפשיות ושכליות בנוגע לאפשרויות האפוטרופסות הקיימות עבור ילדיהם בעתיד.

ביטוח לאומי

כמו בשנים קודמות, גם השנה פעלה הקליניקה על מנת להעניק סיוע משפטי לאנשים המבקשים לקבל הכרה בזכויות על ידי המוסד לביטוח לאומי לצורך קבלת קצבת נכות, גמלת ילד נכה, גמלת ניידות, וקצבה לשירותים מיוחדים. הסטודנטים בקליניקה עסקו בין היתר גם ביעוץ וניסוח עררים לועדות רפואיות וערעורים לבתי הדין האזוריים לעבודה, שענינם זכאות לגמלאות מהמוסד.

ליקויים על רצף האוטיזם: במהלך שנת הלימודים תשס"ז הוגש על ידי הקליניקה בשיתוף משרדו של עו"ד רון גזית בג"צ כנגד המוסד לביטוח לאומי. במסגרת הבג"צ התבקש המוסד לחזור ולהעניק גמלאות לכל הילדים עם ליקויים על רצף האוטיזם. ביום 11.12.06 קיבל בית המשפט העליון את בקשתנו והוציא צו ביניים לפיו עד לדיון סופי בעתירה יקבלו כל הילדים עם לקויות על רצף האוטיזם גמלה בשיעור מקסימלי. בסמסטר החולף התקבלו בקליניקה מספר פניות לפיהן המוסד לביטוח לאומי, על אף קביעת צו הביניים, הפסיק את תשלום הגמלאות. הקליניקה פנתה בענין זה אל היועץ המשפטי של המוסד לביטוח לאומי ובעקבות פניות אלו חזר המוסד לשלם לילדים את הגמלה. בנוסף הצטרפה הקליניקה לבקשתו של עו"ד רון גזית לבית המשפט העליון לקביעה כי התנהלות המוסד לביטוח לאומי בעניין זה מהווה בזיון בית המשפט.

הקליניקה אף עסקה במהלך הסמסטר בזכויותיהם של בוגרים עם לקויות על רצף האוטיזם, ובעיקר בתפקוד גבוה, מול המוסד לביטוח לאומי. קצבת הנכות של אדם בוגר תלויה בדרגת נכותו ובאפשרותו להשתכר מעבודה. בוגרים עם ליקויים על רצף האוטיזם נתקלים בבעיות בשני מישורים אלה: במישור אחוזי הנכות קיים חסר חקיקתי, שכן אין כל התייחסות לליקוי הספציפי בחוקים הרלוונטים, ולכן הלכה למעשה מוגדרים אנשים עם אוטיזם כבעלי פיגור, מחלת נפש ולחלופין – כאנשים ללא מוגבלות. במישור התעסוקתי נתקלים אנשים עם ליקויים על רצף האוטיזם, ובעיקר בתפקוד גבוה (שהינם פעמים רבות גם בעלי אינטליגנציה גבוהה), בחוסר הבנה של הלכות והשלכותיה על ידי המוסד ועל ידי המעסיקים, באופן השולל מהם את הזכות לקצבת נכות מחד גיסא, ואינו מאפשר להם להשתלב בשוק התעסוקה, מאידך גיסא.

הקליניקה הגישה ערעור בשמו של פונה בוגר המאובחן כלוקה בהפרעה על רצף האוטיזם לבית הדין לעבודה על החלטת ועדת הערר אשר קבעה כי אי כושר השתכרותו של העורר עומד על שיעור של 74% בלבד (בעוד 75% מזכים בגמלה מלאה בשיעור של 100%). לאחר דיון בערעור בבית הדין לעבודה הוחזר התיק אל ועדת הערר אשר קבעה זכאותו של הפונה ל – 100% קצבת נכות.

קופות החולים

במהלך שנת הלימודים התקבלו בקליניקה פניות רבות של הורים לילדים עם מוגבלויות שקופות החולים הפסיקו להעניק להם טיפולים פרא רפואיים בניגוד לחובה שבהוראות חוק ביטוח בריאות ממלכתי, התשנ"ה – 1995 ולהוראות חוזרי מנכ"ל משרד הבריאות. הקליניקה פנתה במכתבים בענין זה לנציבת קבילות הציבור וכן להנהלת קופות החולים בדרישה להחזיר לילדים את הטיפולים הפרא רפואיים להם הם זכאים על פי דין. משלא התקבלו תשובות ענייניות בנושא זה, פנתה הקליניקה אל מבקר המדינה על מנת לבקש אותו לחקור את התנהלות קופות החולים.

זכויות אנשים עם מוגבלות נפשית

במהלך השנה הגיעו אל הקליניקה מספר פניות של אנשים עם מוגבלות נפשית. חלק מהפניות עסקו בהליך ההכרה של המוסד לביטוח לאומי במוגבלותם של הפונים ובשיעור אחוזי הנכות שנקבע להם לצורך הגשת בקשה לועדת שיקום לפי חוק שיקום נכי נפש בקהילה, תשי"ס – 2000, שמטרתו לקדם את שילובם של אנשים עם מוגבלות זו בקהילה על ידי מתן שירותים כגון דיוור, חינוך ופנאי. כך לדוגמה סייעה הקליניקה לפונה להגיש בקשה למוסד לביטוח לאומי על מנת שיכיר בה כבעלת מוגבלות נפשית בשיעור המזכה אותה בסל שיקום. לאחר קבלת החלטת הועדה הרפואית סייעה הקליניקה לאותה פונה לפנות אל ועדת סל השיקום.

פניה נוספת בה טיפלה הקליניקה במהלך השנה היא ביישום החלטת ועדת השיקום לענין השמה נתמכת בעבודה לאדם שהוכר כבעל מוגבלות נפשית. אבחונים שנערכו לפונה קבעו כי הוא מתאים לעבודה בשוק החופשי אולם, הוא זקוק לסיוע והכוונה שתעשה על ידי גורמים מתווכים. למרות קיומו של האבחון ומסקנותיו המפורשות, סירבו המוסד לביטוח לאומי ושירותי הרווחה לסייע לו בקבלת עבודה המותאמת לצרכיו בטענה כי הוא אינו מתאים להשמה נתמכת. במקרה זה פנתה הקליניקה אל מחלקת השיקום בביטוח הלאומי, אל שירותי הרווחה בעיר מגוריו של הפונה ואל יו"ר ועדת סל שיקום בבקשה לממש את זכותו של הפונה לעבודה נתמכת.

רווחה

הקליניקה סייעה לפונה בעלת מוגבלות בראייה וכן מוגבלות פיסית בהתנהלותה אל מול רשויות הרווחה בעיר מגוריה על מנת למצות את הזכויות המגיעות לה ובמיוחד בתשלום קצבת שירותים מיוחדים המשתלמת על ידי משרד הרווחה. נציגי הקליניקה יזמו פגישה עם צוות עובדים סוציאליים בביתה של הפונה אשר מתקשה בניידות, פגישה אשר הניבה סיוע כספי מלא ומקסימאלי בתשלום קצבת השירותים המיוחדים המשתלמים לפונה.

ה. שיתופי פעולה, מידע והנגשת זכויות

אנו שמחים לבשר כי השנה החל שיתוף פעולה של הקליניקה עם משרד עורכי הדין גרוס קליינהנדר חודק ושות'. במסגרת שיתוף הפעולה, הועבר יום עיון בנושא זכויות אנשים עם מוגבלויות במשרד עורכי הדין שבו ניתנה סקירת הנושאים בהם עוסקת הקליניקה. בנוסף, מספר עורכי דין מהמשרד התגייסו לפעול בשיתוף עם הקליניקה והחלו לייצג ולטפל בפניות שהופנו אל הקליניקה.

כמו כן, פעלה הקליניקה גם השנה ביחד עם הקליניקה לזכויות נשים במשפחה והעניקה סיוע משפטי בתיק שבו בני זוג התגרשו והם חלוקים בדעותיהם באשר למסגרת החינוכית שבה ילמד בנם בן ה-3 המאובחן כילד עם אוטיזם. לאחר מאבק משפטי ממושך התקבלה החלטת ועדת השמה לפיה הילד ילמד במסגרת חינוך מיוחד המתאימה לצרכיו.

בנוסף, הקליניקה ממשיכה לתמוך באתר "מקום מיוחד" של ארגון קשר ובפורום אספרגר ו-PDD של אתר האינטרנט "תפוז" על ידי מתן מענה לשאלות משפטיות המועלות על ידי הגולשים באתר, בנושאים מגוונים, ובין השאר – מס הכנסה, נידות, סל הבריאות, חינוך, דיור, גמלאות הביטוח הלאומי, ועוד.

נציגי הקליניקה אף העבירו במהלך השנה מספר הרצאות בפני מנהלי מחלקות של המוסד לביטוח לאומי על מנת להגביר את שיתוף הפעולה בין המוסד לביטוח לאומי לבין הקליניקה במטרה לייעל ולפשט את השירות שניתן לפונים במוסד לביטוח לאומי ולהגביר את רמת המודעות של עובדי המוסד לביטוח לאומי לצרכיהם של הפונים.

בנוסף לכך, חברה הקליניקה ביחד עם הקליניקה לסיוע משפטי לנשים בענייני משפחה אל בית הספר לעבודה סוציאלית בבר אילן וכך נוצר שיתוף פעולה שיחל בשנה"ל תשס"ט. במסגרת שיתוף הפעולה של שתי הדיסציפלינות ייקחו סטודנטיות לעבודה סוציאלית חלק בעבודת הקליניקות, בליווי סוציאלי צמוד של פונים ופרויקטים קהילתיים, לרווחת הפונים ולהעשרת הסיוע המשפטי הניתן בקליניקות..

בברכה,

עו"ד קארין אלהרר

עו"ד רוני רוטלר

ד"ר גדעון ספיר

כללי / קליניקה